

POSUDEK MAGISTERSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Posudek oponenta práce

Autor práce: Bc. Olga Niklová

Název práce: Rasové socializační strategie a praktiky matek birasových dětí

Autor posudku: Mgr. Jakub Mlynář, Ph.D.

Návrh klasifikace práce: *velmi dobře*

Základní charakteristika práce.

Cílem posuzované diplomové práce je zjistit, „jak matky, etnické Češky a bělošky rasově socializují své biologické nezletilé birasové děti černošského a bělošského původu a jaké rasové socializační praktiky a strategie vůči dětem uplatňují“ (s. 39). Autorka nejprve v teoretické části přibližuje závěry a konceptuální rámec některých západních výzkumů na podobná témata, a to v širším rámci kritické multirasové teorie a kritické teorie „bělosti“ (*whiteness*) či transrasového mateřství, rasové socializace a rasových identit. Následně představuje metodologické aspekty svého vlastního výzkumu, který byl proveden prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s 10 matkami. Třetí část textu je věnována hlavním zjištěním empirického výzkumu, která lze shrnout tak (s. 67), že v českém prostředí převažují strategie snižující význam rasy, založené na „barvoslepém“ přístupu a vystavování diverzity, zároveň však abscentuje příprava na setkání s diskriminací a rasismem. Zároveň se objevují strategie založené na „exotizaci“ dětí a zdůrazňování jejich výjimečnosti s ohledem na vizuální jinakost.

KONCEPČNÍ STRÁNKA PRÁCE

Má práce jasně formulovaný záměr, cíl, výzkumnou otázku a odpovídají jim závěry?

Cíl práce je uveden jasně, ovšem dost pozdě (s. 39). Jasně formulované výzkumné otázky chybí, resp. hlavní výzkumná otázka je orientována převážně deskriptivně („jak matky v ČR socializují své birasové děti“). Závěry jsou ovšem s takto zaměřeným výzkumem v souladu.

Má práce adekvátně stanovenou a jasně vyloženou metodu a postup řešení?

Metodologickým aspektům je v práci věnováno relativně dost prostoru, což je zcela adekvátní. Dostatečně reflektovány jsou nejen postupy pořizování výzkumných rozhovorů, konstrukce „vzorku“, ale také autorčin vlastní vztah ke zkoumané problematice. Metody a postupy řešení jsou vyloženy jasně a zřetelně.

Jsou jednotlivé části práce (zejm. teoretická a empirická) vyvážené a vhodně propojené, vytváří text konzistentní celek?

Práce jako celek je konzistentní a s ohledem na objem textu jsou jednotlivé části vyvážené. Teoretická část sama o sobě působí jaksi uzavřeně a samostatně, není z ní nijak patrné, jak by měla přispívat k formulaci výzkumných otázek nebo k provedení výzkumu. Vazby k teoretickému rámci a dosavadnímu stavu poznání jsou znovu provedeny v samotné analytické části, což je vhodné řešení, ale text jako celek je v tomto ohledu nekonzistentní.

Jsou argumentace a text práce a vystavěny logicky, jasně, srozumitelně? Má práce přehlednou strukturu?

Struktura práce je jasná a přehledná, ačkoli strukturace textu není čtenáři zcela objasněna: chybí „metatextová“ vodítka, která by směřování a logiku textu ozřejmila. Zvláště v teoretické části toto vede k dojmu neuspořádanosti a nahodilého řetězení témat – ačkoliv autorka nějakou logiku v přehledu literatury jistě uplatnila, není tato logika ihned zjevná.

OBSAH PRÁCE

Hodnocení kvality teoretické části práce (relevance k tématu a záměru práce, šíře a hloubka, vhléd autora do problematiky, samostatnost, originalita zpracování,...).

Teoretická část je zpracována důkladně, spíše však má charakter přehledu stavu dosavadního zkoumání („state-of-the-art“), nežli teoretického zarámování. Pokud se nepletu, nikde v práci nejsou definovány některé základní pojmy, jako např. „identita“, ale také snad ještě klíčovější „strategie“ a „praktiky“ (jde o synonyma, nebo se něčím liší?). Autorka nicméně důkladně zpracovala přehled literatury o rasové socializaci a rasových identitách, různých rasových socializačních strategiích, rasové gramotnosti atd. Teoretická část přesto končí „do ztracena“, není uzavřena žádným shrnutím a není ani jasné, jaké problémy pro vlastní výzkum či výzkumné otázky z teoretické části vyplývají. Není zde formulována výzkumná otázka na základě literatury (ta je předložena až na začátku empirické části) ani identifikována mezera v dosavadním poznání. Po přečtení celé teoretické části tedy čtenář neví o autorčiných záměrech nic víc, než se dozvěděl v úvodu. Není jasné, co z teoretické části vyplývá, jaké otázky dosavadní stav poznání vyvolává, jak byla teoretická východiska využita v konstrukci scénáře rozhovorů – tudíž ani není patrné, proč vlastně takto pojatá teoretická část byla v přítomné podobě nezbytná.

S těmito kritickými výhradami lze však říci, že autorčin vhléd do problematiky je obdivuhodný, samostatnost a originalita zpracování i relevance k tématu práce zjevná. Na některých místech, jak jsem poznamenal výše, čtenbu ztěžuje absence jasného vyložení struktury výkladu, která je spíše implicitní a naznačená jen samotnými nadpisy. S ohledem na relativní nedostatek literatury asi pochopitelné, ale přesto nikoliv ideální je i to, že celá sekce 2.4.2 o rasové gramotnosti (s. 28–30) je zpracována na základě jediného (!) zdroje, kterým je Twine, 2004.

Hodnocení kvality empirické části práce (adekvátnost použitých metod a postupů vzhledem k cíli práce, správnost aplikace metod a postupů, prezentace a interpretace výsledků,...).

Empirická část je vypracována dovedně, metody byly aplikovány zručně a jsou s ohledem na cíle práce adekvátní (s jistou výhradou – viz níže náměty k diskusi). Prezentace výsledků je rozdělena do 13 podkapitol, které jsou ještě děleny do kratších sekcí. Oceňuji, že i v empirické části jsou začleněny odkazy na existující literaturu, s níž jsou vlastní poznatky autorky konfrontovány a porovnávány. Je tak do jisté míry odčiněn „dluh“ z teoretické části, která je příliš autonomní a není ke zbytku práce (mimo samo téma) nijak navázána.

Na některých místech je empirická část obtížně přehledná, což je dáno nevyváženou délkou jednotlivých sekcí (od několika řádků po několik stran), ale také autorčinou volbou použít jako nadpisy sekcí výhradně ilustrativní citáty z rozhovorů. Ačkoli je to dobrý nápad, porozumění komplikuje, že tyto citáty nejsou samy o sobě součástí textu a tedy ani interpretovány. Čtenář tedy musí provádět analýzu a interpretaci sám – za autorku – a domýšlet si, proč a jak s jejím textem souvisí citát v záhlaví.

Text obsahuje relativně málo přímých citátů; a tam, kde jsou využity, často není uvedeno, která z informantek citovaná slova pronesla (což se týká i citátů využitých v nadpisech sekcí).

Spíše než o analýzu či komparaci výpovědí se jedná o jejich převyprávění a strukturaci prostřednictvím témat a konceptů využitých jako blíže neupřesněný „interpretační rámec“ (s. 39).

S určitou nelibostí jsem si přečetl, že výpovědi informantek byly převedeny do spisovné řeči a zbaveny „nadbytečných výrazů“ (s. 36). Takové kroky jsou už součástí analýzy, nejde o prostý mechanický úkol (např. rozhodnutí, jaká slova jsou „nadbytečná“, je již analytické rozhodnutí). Forma výpovědi významným způsobem ovlivňuje obsah a může i naznačit mnohé o tom, jak se sama informantka k tématu staví. Na druhou stranu vím, že tento způsob „uhlazení“ a „post-produkce“ autentických výpovědí je v tzv. kvalitativním výzkumu běžný; autorčinu volbu chápu, byť se s ní neztotožňuji.

Hodnocení diskuse a závěrů práce (soulad interpretací a závěrů s výsledky empirických analýz, provedení diskuse závěrů, snaha o vysvětlení závěrů a jejich argumentace, zodpovězení výzkumných otázek, naplnění cílů práce).

S ohledem na deskriptivní a explorativní povahu práce jsou závěry především shrnutím předchozí diskuse a nejvýznamnějších zjištění z empirického výzkumu, jež jsou hodnotná a netriviální. Závěr je v souladu s empirickou částí práce, výsledky jsou diskutovány ve světle zahraniční literatury; lze tedy konstatovat, že výzkumná otázka byla zodpovězena a cíle práce naplněny. Autorka též diskutuje limity svého zkoumání a možná další směřování do budoucna.

FORMÁLNÍ ASPEKTY PRÁCE

Hodnocení naplnění kritérií odborného textu (rozsah práce (BP 72-126 tis. znaků, DP 108-162 tis. znaků) citační normy, odkazy, popis datových zdrojů, jasnost odlišení myšlenek autora od převzatých, seznam literatury atd.)

Z formálního hlediska posuzovaná práce naplňuje veškerá požadovaná kritéria odborného textu.

Hodnocení vhodnosti a úplnosti využití informačních zdrojů (literární prameny, databáze, zahraniční literatura, datové zdroje,...)

Vzhledem k tématu práce nepřekvapí, že autorka využívá výhradně zahraniční zdroje. V tomto ohledu nelze diplomové práci nic podstatného vytknout – literatura je využita vhodně a její přehled je v daném kontextu úplný.

Hodnocení jazykové, stylistické a grafické úrovně práce (grafická úprava, členění textu, označení příloh, zpracování tabulek, grafů, schémat atp.)

Text splňuje požadavky kladené na kvalifikační práce, třebaže jeho jazykové revizi a kontrole mohlo být věnováno více pozornosti. Ačkoliv gramaticky a stylisticky je diplomová práce na vysoké úrovni, celkový dojem zhoršuje značné množství chyb, které jsou zřejmě způsobeny konečnou editací textu a nedostatečnou korekturou: vyšinutí z větné vazby (s. 13: „Kritické rasové teorie je antiesencialistická...“; s. 43: „ve výpovědích informantek se explicitně neobjevovala témata...“), chybějící slova (s. 67: „Cílem práce bylo zjistit, etnické Češky rasově socializují...“) či písmena (s. 58: „Viola popisoval...“) apod.

Další poznámky

Nemám.

Celkové hodnocení práce

Diplomová práce se zabývá velice zajímavým a důležitým tématem multirasových rodin, které je zvláště v českém prostředí nedostatečně prozkoumáno. Poskytuje tak cenný přehled literatury (v první části) a výsledky explorativního výzkumu založeného na polostrukturovaných rozhovorech (ve druhé části); obě části by však mohly být lépe propojeny.

Práci doporučuji k obhajobě s předběžným hodnocením *velmi dobře*.

Otázky a náměty k obhajobě

(1) Na str. 33 poznamenáváte, že otázky na konkrétní socializační praktiky a identitární socializaci se ukázaly jako nefunkční; byla třeba reformulace otázky a uvedení příkladu. Jak jinak by se dala řešit situace, kdy informantky nejsou schopny vlastní praxi na základě otázky reflektovat a vyložit? Jaké jiné sociálněvědní metody (mimo dotazování) by se daly uplatnit k odhalení a popisu socializačních praktik?

(2) Informantky jsou souborem osob získaných různými formami „náboru“ (s. 36). Lišily se nějak výpovědi informantek získaných těmito jednotlivými postupy, nebo různost výpovědí takto vysvětlit nelze?

(3) V práci jste identifikovala pozoruhodné napětí mezi „barvoslepým přístupem“ a „exotizací“ dětí. Jak lze toto napětí či paradox vysvětlit? Jak jej uvádí do souladu samy matky?

(4) V textu mi dlouho chybělo zohlednění role otců, která se lehce dotýkáte v úplně poslední sekci empirické části a dále i v diskusi a závěru. Zaměření jen na matky je samozřejmě legitimní; ale napadlo mě (asi jen ze zvědavosti), zda existují výzkumy rodin, kde je přítomno opačné uspořádání – tedy otec běloch, matka černoška. Odhaduji, že v ČR takových rodin je málo, ale na západě by jich mohlo být více. Domníváte se (spekulativně, hypoteticky), že by v takových rodinách „praktiky a strategie“ rasové socializace birasových dětí byly nějak odlišné?

Datum: 21. 8. 2021

Podpis:

Jakub Mlynář